

Publicerat 21 oktober 2004 05:30

FOTO: MALIN HOELSTAD

– Jag skulle vilja säga att förföljare lever i en förvirrad värld, men knappast att de är ute efter att förolämpa eller förödmjuka den andra, säger Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention på Karolinska Institutet

Stalkarens särdrag uppstår tidigt

Egen värld Ensamma människor, som inte förstår andra och som inte kan läsa av sociala signaler. Som kompensation för sin ensamhet utvecklar de en kvasirelation till någon de sedan förföljer. Så kan man i korthet beskriva en stalker. Nio av tio slutar om polis eller säkerhetschef tar kontakt med förföljaren. Men för den återstående tiondelen blir förföljandet ett beroendetilstånd.

En udda, mycket ensam person som omöjligt kan förstå andra människors tankar och signaler. Det är de mest utmärkande dragen för så kallade stalkare, de som tvångsmässigt förföljer andra.

Men varför de fastnar i en fixering vid någon, eller varför ett uppvaktande går över i aggressiv och långvarig förföljelse - det kan ingen säkert svara på. Däremot kan man dra vissa slutsatser genom avvikande mönster under uppväxten:

- Ofta har de haft sociala problem redan i barndomen, med utanförskap och svårigheter att få kompisar, berättar Marianne Kristiansson, chefsöverläkare på rättspsykiatriska avdelningen på Huddinge universitetssjukhus.
- De flesta med det här beteendet har många autistiska drag, som kommunikationssvårigheter, tvångsmässiga upprepanden och oförmåga att läsa av sociala signaler. Jag menar att förföljelsesyndromet handlar om neuropsykiatriska

➔ Tidigare artiklar

➤...i SvD / Idags serie om förföljare och förföljda

📄 Fakta

Råd till förföljda

I vissa fall av svår och avsiktlig stalkning kan den som blir förföljd inte göra någonting alls för att påverka förföljaren.

Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention på Karolinska Institutet, har ändå några råd att ge till förföljda:

Svara aldrig på förföljarens brev och e-post. Det förstärker beteendet. Det allra bästa är att vara både neutral och likgiltig.

Läs ingenting, men dokumentera allt för att kunna ge en helhetsbild

funktionsstörningar.

av förföljelsen.

Och Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention på Karolinska Institutet, tar fasta på likheterna med rättshaverister:

- Många

har relativt tidigt varit långsinta och svartsjuka. De har paranoida drag och har alltid haft lätt att få ett horn i sidan till folk. Som vuxna kompenserar de sin ensamhet genom att utveckla ett slags kvasirelation till någon de förföljer.

När ett barns problem med jämnåriga inte uppmärksammas tillräckligt, kan enstaka personer bli allt mer

inåtvända och odla sina egna, märkliga funderingar om andra personer, menar Marianne Kristiansson.

Samtidigt är det knappast konstigt om de här särdragen inte är så tydliga i barndomen. Det är ju först i övre tonåren, när man ska skapa egna kärleksrelationer, som det blir märkbart om man har problem med det uppvaktande sociala samspelet. Och det är just bland dem som tidigt vägrat att acceptera ett avvisande som man hittar de blivande stalkingpersonerna. Trots att de får ett tydligt nej, gång på gång, kan en förföljare vara övertygad om att känslorna är besvarade. De kan plåga sina offer med mängder av uppvaktande brev, telefonsamtal och e-post.

- Jag skulle vilja

säga att de lever i en förvirrad värld, men knappast att de är ute efter att förolämpa eller förödmjuka den andra, säger Martin Grann.

Var uthållig i kontakten med polisen. Ligg på. Visa med all dokumentation vilken mängd trakasserier det är frågan om och under vilken tid de pågått. När personen lagförs, finns stor chans att upptäcka att flera andra offer är förföljda av samma person.

SvD

I de flesta fall som vi hör talas om, har en förföljare sjukligt förälskat sig i en kändis. Men det är mest vanligt folk som råkar ut för vad amerikansk lagstiftning kallar för "repeated, willfull and malicious following of other person" (upprepad, överlagd och uppsåtlig förföljelse av en annan människa).

Stalkaren kan fixera sig vid nästan vem som helst, men de flesta har tidigare haft någon form av samröre med offret, förklarar Martin Grann. Något som har gjort att förföljaren "fått in foten i dörrspringan".

I vissa fall handlar det om par som tidigare haft ett förhållande. Då är stalkaren en annan typ av gärningsman, menar Marianne Kristiansson, en som vill ha kontroll och makt.

Är det vanligare att det förföljande beteendet klingar av när det gäller ex-partners?

- De är mer resonabla i alla fall, och mottagliga för logik.

Ex-partners utgör en egen undergrupp, liksom de som nöjer sig med intensiv, amorös uppvaktning. De är sådana som oftast omedelbart upphör med sina trakasserier så fort polisen eller säkerhetschefen tar kontakt.

Men cirka en tiondel av förföljarna går knappast att påverka alls med förbud och rättsliga åtgärder, utan tillhör den undergrupp som liknar rättshaveristerna. De kommer till en punkt när de verkligen känner sig kränkta. Den förälskade uppvaktningen övergår i aggressiva trakasserier.

- De kan inte svälja en oförrätt och gå vidare. En rättshaverist har inte någon förmåga till acceptans, "att gilla läget", säger Martin Grann. Livet blir ett krig som ska utkämpas: De följer upp skrivelser, ser till att de diarieförs - och använder både rättssystemet och offentlighetsprincipen så som det knappast var tänkt.

- För de här personerna blir förföljandet ett beroendetilstånd, menar Marianne Kristiansson, något som upptar deras hela tillvaro och nästan blir omöjligt att förklara. Men tvångsmässighet ingår ju i autistiska drag: Det är typiskt att fastna i beteenden som upprepas gång på gång. För människor med autistiska drag är det också typiskt att inte kunna vänja sig vid olika stimuli. Det är därför de måste göra

om samma sak hela tiden.

Har de behov av starkare kickar, också?

- Nej, snarare blir de så kränkta av att offret inte svarar på deras uppvaktning att de måste kommunicera på ett annat sätt, genom att påtagligt visa "här finns jag". Problemet är att de inte kan göra detta med ord, utan måste ta till mer handgripliga sätt. Hur handgripligt? Det är vad som i enstaka fall utreds på Huddinge rättspsykiatri. Där kan Marianne Kristiansson bli anlitad för att bedöma om det finns risk för att stalkaren ska bli farlig, vilket sker i ytterst få fall. De allra flesta begår aldrig brott och har inte ens en kriminell livsstil, poängterar hon.

Om man räknar in olaga hot och ofredande, kan en tredjedel av stalkarna begå våldsbrott. Hur kan dessa yttra sig?

- Om han eller hon "bara" ringt 40 gånger per dag och skickat blommor är det jättejobbigt, men inte fysiskt farligt, säger Marianne Kristiansson. Vi ska bedöma risken för att de börjar uppsöka bostaden. Redan att gå hem till någon är ett gränsöverskridande - och ett mycket dåligt tecken.

Martin Grann efterlyser en lagstiftning som kan se till offrets hela situation, inte bara bedöma varje enskild händelse.

- Har du sagt nej, och personen fortsätter att kontakta dig, då är det ofredande - även om det är neutrala brev. Så fort mottagaren uppfattar det som hotfullt och känner fruktan för sin egen person eller någon i familjen är det olaga hot. Jag menar att lagstiftningen måste se på volymen och tiden det pågått. Marianne Kristiansson menar att orsaken till stalkarnas problem är det udda och annorlunda tänkandet - jämfört med de allra flesta andra som de har omkring sig. Alltså är det snarare en egen och annorlunda tankevärld som styr beteendet än en psykotisk sjukdom eller ett stort känsloliv.

- De tänker på ett helt annat sätt än de flesta andra, och förstår heller inte att andra kan tänka annorlunda, förklarar hon. De utgår från att alla tänker som de själva, att deras perspektiv gäller. När de förföljer någon, är det utifrån sin udda, avvikande och bisarra tankevärld.

I vissa fall av svår och avsiktlig stalkning kan den som blir förföljd inte göra någonting alls för att påverka förföljaren.

Martin Grann, chef för Centrum för vålds

prevention på Karolinska Institutet, har ändå några råd att ge till förföljda:

Svara aldrig på förföljarens brev och e-post. Det förstärker beteendet. Det allra bästa är att vara både neutral och likgiltig.

Läs ingenting, men dokumentera allt för att kunna ge en helhetsbild av förföljelsen.

Var uthållig i kontakten med polisen. Ligg på. Visa med all dokumentation vilken mängd trakasserier det är frågan om och under vilken tid de pågått. När personen lagförs, finns stor chans att upptäcka att flera andra offer är förföljda av samma person.

i Dokumentera allt stalkaren gör

En udda, mycket ensam person som omöjligt kan förstå andra människors tankar och

signaler. Det är de mest utmärkande dragen för så kallade stalkare, de som tvångsmässigt förföljer andra.

Men varför de fastnar i en fixering vid någon, eller varför ett uppvaktande går över i aggressiv och långvarig förföljelse - det kan ingen säkert svara på. Däremot kan man dra vissa slutsatser genom avvikande mönster under uppväxten:

- Ofta har de haft sociala problem redan i barndomen, med utanförskap och svårigheter att få kompisar, berättar Marianne Kristiansson, chefsöverläkare på rättspsykiatriska avdelningen på Huddinge universitetssjukhus.

- De flesta med det här beteendet har många autistiska drag, som kommunikationssvårigheter, tvångsmässiga upprepananden och oförmåga att läsa av sociala signaler. Jag menar att förföljelsesyndromet handlar om neuropsykiatriska funktionsstörningar.

Och Martin Grann, chef för Centrum för våldsprevention på Karolinska Institutet, tar fasta på likheterna med rättshaverister:

- Många har relativt tidigt varit långsinta och svartsjuka. De har paranoida drag och har alltid haft lätt att få ett horn i sidan till folk. Som vuxna kompenserar de sin ensamhet genom att utveckla ett slags kvasirelation till någon de förföljer.
- När ett barns problem med jämnåriga inte uppmärksammas tillräckligt, kan enstaka personer bli allt mer inåtvända och odla sina egna, märkliga funderingar om andra personer, menar Marianne Kristiansson.
- Samtidigt är det knappast konstigt om de här särdragen inte är så tydliga i barndomen. Det är ju först i övre tonåren, när man ska skapa egna kärleksrelationer, som det blir märkbart om man har problem med det uppvaktande sociala samspelet. Och det är just bland dem som tidigt vägrat att acceptera ett avvisande som man hittar de blivande stalkingpersonerna. Trots att de får ett tydligt nej, gång på gång, kan en förföljare vara övertygad om att känslorna är besvarade. De kan plåga sina offer med mängder av uppvaktande brev, telefonsamtal och e-post.
- Jag skulle vilja säga att de lever i en förvirrad värld, men knappast att de är ute efter att förolämpa eller förödmjuka den andra, säger Martin Grann.

I de flesta fall som vi hör talas om, har en förföljare sjukligt förälskat sig i en kändis. Men det är mest vanligt folk som råkar ut för vad amerikansk lagstiftning kallar för "repeated, willfull and malicious following of other person" (upprepad, överlagd och uppsåtlig förföljelse av en annan människa). Stalkaren kan fixera sig vid nästan vem som helst, men de flesta har tidigare haft någon form av samröre med offret, förklarar Martin Grann. Något som har gjort att förföljaren "fått in foten i dörrspringan". I vissa fall handlar det om par som tidigare haft ett förhållande. Då är stalkaren en annan typ av gärningsman, menar Marianne Kristiansson, en som vill ha kontroll och makt.

Är det vanligare att det förföljande beteendet klingar av när det gäller ex-partners?

- De är mer resonabla i alla fall, och mottagliga för logik. Ex-partners utgör en egen undergrupp, liksom de som nöjer sig med intensiv, amorös uppvaktning. De är sådana som oftast omedelbart upphör med sina trakasserier så fort polisen eller säkerhetschefen tar kontakt.
- Men cirka en tiondel av förföljarna går knappast att påverka alls med förbud och rättsliga åtgärder, utan tillhör den undergrupp som liknar rättshaveristerna. De kommer till en punkt när de verkligen känner sig kränkta. Den förälskade uppvaktningen övergår i aggressiva trakasserier.
- De kan inte svälja en oförrätt och gå vidare. En rättshaverist har inte någon förmåga till acceptans, "att gilla läget", säger Martin Grann. Livet blir ett krig som ska utkämpas: De följer upp skrivelser, ser till att de diarieförs - och använder både rättssystemet och offentlighetsprincipen så som det knappast var tänkt.
- För de här personerna blir förföljandet ett beroendetilstånd, menar Marianne Kristiansson, något som upptar deras hela tillvaro och nästan blir omöjligt att förklara. Men tvångsmässighet ingår ju i autistiska drag: Det är typiskt att fastna i beteenden som upprepas gång på gång. För människor med autistiska drag är det också typiskt att inte kunna vänja sig vid olika stimuli. Det är därför de måste göra om samma sak hela tiden. Har de behov av starkare kickar, också?
- Nej, snarare blir de så kränkta av att offret inte svarar på deras uppvaktning att de måste kommunicera på ett annat sätt, genom att påtagligt visa "här finns jag" Problemet är att de inte kan göra detta med ord, utan måste ta till mer handgripliga sätt. Hur handgripligt? Det är vad som i enstaka fall utreds på Huddinge rättspsyk. Där kan Marianne Kristiansson bli anlitad för att bedöma om det finns risk för att stalkaren ska bli farlig,

vilket sker i ytterst få fall. De allra flesta begår aldrig brott och har inte ens en kriminell livsstil, poängterar hon. Om man räknar in olaga hot och ofredande, kan en tredjedel av stalkarna begå våldsbrott. Hur kan dessa yttra sig?
- Om han eller hon "bara" ringt 40 gånger per dag och skickat blommor är det jättejobbigt, men inte fysiskt farligt, säger Marianne Kristiansson. Vi ska bedöma risken för att de börjar uppsöka bostaden. Redan att gå hem till någon är ett gränsöverskridande - och ett mycket dåligt tecken.

Martin Grann efterlyser en lagstiftning som kan se till offrets hela situation, inte bara bedöma varje enskild händelse.
- Har du sagt nej, och personen fortsätter att kontakta dig, då är det ofredande - även om det är neutrala brev. Så fort mottagaren uppfattar det som hotfullt och känner fruktan för sin egen person eller någon i familjen är det olaga hot. Jag menar att lagstiftningen måste se på volymen och tiden det pågått. Marianne Kristiansson menar att orsaken till stalkarnas problem är det udda och annorlunda tänkandet - jämfört med de allra flesta andra som de har omkring sig. Alltså är det snarare en egen och annorlunda tankevärld som styr beteendet än en psykotisk sjukdom eller ett stort känsloliv.
- De tänker på ett helt annat sätt än de flesta andra, och förstår heller inte att andra kan tänka annorlunda, förklarar hon. De utgår från att alla tänker som de själva, att deras perspektiv gäller. När de förföljer någon, är det utifrån sin udda, avvikande och bisarra tankevärld.

AGNETA LAGERCRANTZ

Idag
agneta.lagercrantz@svd.se
08-13 52 88

Artikelns webbadress: http://www.svd.se/dynamiskt/idag/did_8326847.asp
Allt material på SvD.se skyddas av lagen om upphovsrätt.